

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д.и.н. Иван Йорданов

за дисертационен труд на *главен асистент Данаил Димитров Петров*

на тема:

“Антични пътища в Лудогорието (IV в. пр. н. е. – VI в. от н. е.)”

за присъждане на научната и образователна степен „доктор“

в научна област Хуманитарни науки, професионално направление 2.2 История и

Археология

..

Данаил Димитров Петров е роден на 3. 11. 1963 г. в гр. Нови пазар, област Шумен. Средното си образование завършва в гр. Разград, а висшето – в специалност „История“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. От 1987 до 1994 г. е работил като учител, а след спечелен конкурс работи като преподавател – асистент в катедра История и Археология в Шу „Епископ Константин Преславски“. От 1997 г. е старши асистент, а от 2012 г. – главен асистент. Води семинарни упражнения по История на Стария свят, История на Древна Тракия, Увод в историческото познание и други.

На 7. 12. 2012 г. е зачислен в свободна докторантура с тема: „Антични пътища в Лудогорието (IV в. пр. н. е. – VI в. от н. е.)“, с научен ръководител проф. д.и.н. Иван Карайотов.

На 6. 12. 2013 г. е отчислен предсрочно с право на защита. На 20. 01. 2014 г. се е състояла вътрешната защита на дисертационния труд, в резултат на която колегите от катедра „История и Археология“ гласуват откриване на процедура за публична защита пред научно жури.

Представеният от Д. Петров дисертационен труд, посветен на развитието на пътната мрежа в Лудогорието в предримския, римския и късноантичния периоди, е логичен завършек на дългогодишните научни дирения на докторанта, свидетел на които и донякъде съучастник съм и аз. Специфичният географски обхват на темата, където се разглежда развитието на пътната мрежа не в рамките на отделна провинция, а на цял регион, позволява да се излезе от стереотипите, наложени в научната литература и тя да се проследи на едно друго, по-различно равнище. С това, предложеният труд не само, че е единствен по рода си в българската историография, но се явява и едно продължение на обнародваната през 2009 г. монография на М. Маджаров, посветена на

римските пътища в България. Чрез изследването на античните пътища се засягат и проблеми, касаещи обществено-икономическото и културното развитие на древните народи, обитавали посочения регион.

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, използвана литература и приложение. В последното са представени карти и планове, които онагледяват текстовата част и дават завършен вид на дисертацията. Основният текст е в обем от 185 стр., приложенията – 20 стр., списък на използваната литература 18 стр. Общият обем на дисертацията е 223 страници.

В увода е формулирана целта на дисертацията, а именно, да разкрие структурата и функционирането на античните пътища в Лудогорието в периода IV в. пр.н.е. – VI в. след н. е., на базата на наличния изворов материал и на сравнителния анализ на писмените и археологическите данни. Струва ми се, че е излишно Д. Петров да преразказва съдържанието на съответните глави в рамките на три страници (5-7 стр.).

В Първа глава се разглеждат спецификите на географския ареал, в който ще се изследват пътните мрежи от елинистическата, римската и късноантичната епохи. Докторантът умело борави с наличната литература и представя различни мнения по отношение на границите на Лудогорието (Делиормана), географските и топографски специфики, вътрешното разделение на ареала и др. Освен необходимата информация този текст съдържа в някои отношения излишна информация, като например характеристика на природните и климатични условия, температурни режими, движения на въздушните маси или пък информация за събития, случвали се през мезозойската и неозойска ери.

Втора глава е посветена на тракийската селищна и пътна мрежа в Лудогорието през периода IV – I в. пр. н. е.

За да може да се открият ясно спецификите в развитието на пътната мрежа, изследването е разделено по географски признак, като едната част е посветена на Западното, а другата – на Източното Лудогорие. Оскъдността на наличната информация, с която разполагаме до момента, води до използването не само на сравнителния анализ, но и до интердисциплинарни изследвания, в които се съчетават данните, получени от историческите извори, епиграфските паметници, нумизматичния материал и археологическите разкопки. Само чрез комплексното им използване може да се придобие представа за проблемите, разглеждани в дисертацията. Така например писмените извори ни предоставят информация не само за историческото развитие на региона, първоначално в рамките на Одриското царство, а впоследствие на Гетското, но

и за различни инициативи на чужди владетели, най-често военни, които за реализиране на целите си са използвали съществуващата пътна система. Споменаването в изворите за достигането на отделни важни пунктове, било то селищни или укрепителни, е една отправна точка за това. Открояването на тези важни артерии става и чрез данните от археологическите разкопки, осветляващи проблемите, свързани с развитието на тракийската селищна система, както и чрез използването на нумизматични данни. В първия случай се включва изследването на цялата селищна система с нейните отделни компоненти, като например селищата, некрополи, светилищата и др., докато във втория – колективните монетни находки, а в някои от случаите и единичните монети. Всъщност, това е единственият начин за изследване на проблеми от тази епоха. В тази глава прави впечатление неравномерното представяне на отделните структури, като на някои се обръща повече внимание, докато други се изброяват единствено информативно. Може би трябва да се намери по-балансиран модел на представяне.

Резултатите от комплексното изследване са обобщени в края на главата. Тук докторант Петров не само очертава основните, а и възможните на този етап на развитие на археологическата наука, пътища, пресичащи Лудогорието, които съставляват гръбнака на тракийската пътна мрежа през епохата на елинизма. Авторът прави опит и за разграничаването и идентифицирането на отделните типове оформени пътища. Предвид географските и топографски особености, свързани с наличието на големи горски масиви, докторантът стига до правилното заключение, че в повечето случаи пътните трасета вероятно са следвали долините на реките, пресичащи Лудогорието и оттичащи се към р. Дунав и Черно море, респективно на север и на изток. Поради тази причина той предлага две групи пътища, при които първата обхваща тези пътища, ориентирани в посока запад-изток, а втората – пътищата в направление север-юг. Към първата група спада пътят Русе – Шумен – Варна, чието трасе е добре очертано вследствие на използвания комплексен метод, докато към втората група спадат пътищата Силистра – Шумен – Ямбол, Силистра – Мадара – Ямбол и Тутракан – Исперих – Ямбол, като едно от първите две най-вероятно е използвано при похода на Дарий I срещу скитите, а последният път е достигал до столицата на гетите – Хелис, дн. Сборяново. Така става ясно, че още през елинистическата епоха в Лудогорието е съществувала една добре оформена система от пътища, които свързвали всички значими градски центрове, както и племенните резиденции на гетите. Разкритите пътища, освен че осигурявали транспортните връзки в региона, имали важно значение

за осъществяването на комуникации между р. Истър, гръцките градове колонии по западното крайбрежие на Черно море и през проходите на Хемус с Южна Тракия.

Ползването от докторанта на монетните находки – колективни и единични, е безспорен положителен факт, но начинът, по които са документирани, е незадоволителен. Би могло да се прибегне до каталог или азбучен списък и номерация, които да бъдат използвани в текста, където е необходимо. Това се отнася и за следващите глави.

Основният принос на докторанта се изразява в написаното в Трета глава, посветена на пътната мрежа в Лудогорието от римската и късноантичната епохи. В рамките на Римската империя, пътната мрежа не само, че придобива ново, по-голямо значение в развитието на региона, но и нов, завършен вид, базиращ се на основните правила, въведени от римляните. Последните се отразяват, както върху трасета на пътищата, така и в начина на настилането им, инфраструктура и други. Констатира се наличието на една стройна организация на централни и второстепенни пътища, като например *viae publicae*, *viae vicinales* и *viae privatae*. Новата пътна мрежа изисквала и наличието на нови компоненти, непознати до този момент в региона, като например манзии, мутации, милиарни колонии и др.

Изключително приносно е изследването на трасетата, пресичащи Лудогорието през указания период, като например пътя *Sexaginta Prista – Marcianopolis, Durostorum – Nicopolis ad Istrum, Cabyle – Abritus* и *Durostoum – Abritus – Deulthum*, които принадлежат към второстепенните пътища. Именно тук проличават и личните изследвания на докторанта, благодарение на които са почти изцяло известни трасетата на тези пътища в рамките на разглеждания географски ареал.

Известните итинерарии, както и спецификите в поселищното развитие на региона в епохата на Късната античност, според мен, позволяват на докторанта да изкаже правилното заключение, че през тази епоха основните пътища, които са били използвани, са тези, наследени от римската епоха. Тук обаче трябва да се вземе под внимание фактът, валиден особено за VI в., че въпреки наличието на тези пътища в картите, тяхното използване през този период не винаги е било неоспоримо. Случаят с Коменциол, който използвал стария път Ескус – Филипопол, за да премине Хемус, показан му от стар местен жител, е особено показателен. Ето защо, за да може да се установи до кога се е използвала пътната мрежа в тези бурни и несигурни времена, могат да се използват откритите монетни находки и единични монети.

Походът на Коменциол може да се проследи и чрез една друга група паметници – неговите печати. Известни са повече от 8 екз., намерени в различни селища на Североизточна България. Намирането им там безспорно е свързано с неговия поход, а също и с експедицията, начело с Приск. Въобще, изключването на тази група паметници, е слабост на изследването.

Авторефератът отразява същността на дисертационната разработка и крайните резултати от изследователската дейност на дисертанта.

Научни приноси:

1. Дисертационният труд е опит за цялостен и задълбочен преглед на античната пътна система в Лудогорието в периода IV в. пр. н. е. – VI в. от н. е., която има важно военностратегическо и икономическо значение за този район, улеснявайки транспортно-съобщителните връзки не само в него, но и в тракийските земи като цяло.

2. Въз основа на анализ и интерпретиране на наличния изворов материал се прави опит да се уточнят трасетата на четири пътя, пресичащи областта Лудогорие през елинистическата епоха (IV – I в. пр. н. е.), които до сега не са разглеждани в историческата литература (Русе – Варна; Силистра – Шумен – Ямбол; Силистра – Мадара – Ямбол; Тутракан – Свещари - Ямбол).

3. Чрез обобщаване на изворовия материал и теренните наблюдения се прави опит да се разгледа трасетата на четири римски второстепенни пътища, пресичащи областта Лудогорие през римската епоха (I – VI век): (Sexaginta Prista – Marcianopolis; Durostorum – Nicopolis ad Istrum; Cabyle – Abritus; Durostorum – Deultum), като последните три пътни артерии не са разгледани задълбочено в историческата литература.

4. Направен е опит за локализация на базата на наличната информация на две пътни станции: на античната крепост Rubusta до с. Висока поляна, Шуменско, на пътя Sexaginta Prista – Marcianopolis и античното селище Pimaza до с. Благоево, Разградско, на пътя Durostorum – Nicopolis ad Istrum.

5. Доказва се, че римската крепост Abritus (Разград) се оформя като важен кръстопътен възел в Лудогорието през римската епоха, като край нея преминават трасетата на три от четирите римски пътя, пресичащи областта.

6. Таблиците и картите в приложението дават по-ясна представа за античната пътна мрежа в областта Лудогорие от това време. Макар, че има какво още да се желае.

По темата на дисертацията авторът има осем публикации, предимно в научни и юбилейни сборници.

Тъй като докторантът има продължителен изследователски стаж, налице са и цитирания на негови статии в повече от седем публикации, което свидетелствува, че работите на Петров се използват.

Технически пропуски:

Прегледът на използваната литература показва някои слабости и пропуски, които са в резултат най-вероятно на проявена небрежност. Така например е объркана хронологията на авторите, когато са повече от един (с. 35-36). Погрешно е цитирането на имената на членовете редколегията на сборника Плиска – Преслав, където е публикувана археологическа карта на Североизточна България, вместо наименованието на сборника и съответните страници.

С недоглеждане би следвало да се обясни изписването на ползваната страница от монографията на М. Маджаров в края със списъка на литературата (с. 214).

В **заключение**, бих изтъкнал, че научните приноси на дисертационния труд, ми дават основание да препоръчам на членовете на уважаемото научно жури да присъди на главен асистент Данаил Димитров Петров научната и образователна степен „доктор“ в професионално направление 2.2 История и Археология.

22. 04. 2014 г.

(Проф. д.и.н. Иван Йорданов)